

Hermann Müller-Karpe (1925–2013)

Dvajsetega septembra 2013 je v Marburgu na Lahni (Zvezna republika Nemčija) umrl Hermann Müller-Karpe. Bil je znanstvenik izredne erudicije, verjetno zadnji polihistor med arheologi, ki je v svojih epohalnih delih, posvečenih univerzalni zgodovini človeštva, razgrnil vso razsežnost materialnega in duhovnega razvoja človeka od njegovih začetkov pa do zadnjih stoletij pred Kristusovim rojstvom. Za kaj takega je potrebno kompleksno znanje ne le arheologije, umetnostne in literarne zgodovine, temveč tudi politične zgodovine, sociologije in filozofije. Hermann Müller-Karpe je vsa ta področja suvereno obvladal, kar si je v današnjem času, ki teži k vedno večji specializaciji, komaj lahko predstavljati.

Rodil se je 1. februarja 1925 v mestu Hanau (Hessen), ki je bil tudi rojstni kraj bratov Grimm. Hessenski pokrajini je ostal zvest tudi v nadaljnjem življenju, saj je bilo njegovo prvo večje znanstveno delo posvečeno prav okolici Hanaua. Z disertacijo *Die Urnenfelderkultur im Hanauer Land* je leta 1948 promoviral pri Geru von Merhartu. Bil je torej učenec znamenite marburške prazgodovinske šole, ki je postavila temelje in programske usmeritve arheološki vedi v Nemčiji in drugih delih srednje Evrope. Tudi v Sloveniji, kjer je našla svoj odmev v predavanjih in seminarjih profesorja Staneta Gabrovca na ljubljanski univerzi.

Prvo Müller-Karpejevo delovno mesto je bilo v deželni muzeju v Kasslu, vendar pa se je že leta 1950 zaposlil kot kustos v Državni prazgodovinski zbirki v Münchnu. Tu je lahko sprostil svoje raziskovalne energije in leta 1959 dosegel prvega od vrhuncev svoje znanstvene kariere z objavo habilitacije *Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen*. Epohalno delo, ki

ni izgubilo znanstvenega leska vse do današnjih dni, je bilo pomembno tudi za naš prostor. V njem je namreč Müller-Karpe podrobno analiziral gradivo iz žarnega grobišča v Rušah, ki mu je predstavljalo celo temelj za tristopenjsko delitev mlajšega žarnogrobišnega obdobja na obronkih jugovzhodnih Alp. V monografiji so se pokazale njegove odlike: suvereno poznavanje gradiva, uporaba novih metod in težnja po kompleksnem predstavljanju problematike. V ospredje je postavil princip, ki je postal neke vrste stalnica njegovega dela: skozi posamezno opazovati in razumeti celoto, s čimer je tudi posamezno dobilo svoj pravi kontekst, identiteto in smisel.

Po habilitaciji je krajši čas učil v Würzburgu, leta 1963 pa je zasedel mesto rednega profesorja na univerzi v Frankfurtu, kjer je že kmalu po prihodu zasnoval svoj drugi veliki projekt, korpus bronzastih najdb prazgodovinskih kovinskih obdobj, ki je pričel izhajati pri založbi Beck pod naslovom *Prähistorische Bronzefunde*. Monumentalna serija šteje danes skoraj sto sedemdeset monografij, brez dvoma pa gre za založniški podvig evropske veljave, saj je v knjigah na sistematičen način predstavljeno gradivo od Britanskega otočja do Egipta in od bližnjega vzhoda do Iberskega polotoka.

Müller-Karpe je v času frankfurtskih let dokončal tudi svoje drugo epohalno delo, *Handbuch der Vorgeschichte (1966–1980)*, ki v štirih zvezkih na več kot 5000 straneh podaja pregled svetovne arheologije od starejše kamene do konca bronzaste dobe, torej do tistega obdobja, ko se je v Mediteranu že začel vzpon grške civilizacije. Zdi se, da mu je bil prav *Handbuch* osnova za tretji veliki znanstveni podvig, pisanje univerzalne zgodovine človeštva (*Grundzüge früher Menschheitsgeschichte, 1998*),

kjer je v petih obsežnih zvezkih prav tako obdelal širok časovni lok od pojava človeka pa vse do drugega stoletja pred Kristusom. Vendar je tokrat poudarek na zgodovinskem pogledu, pridobljenem s soočenjem materialnih in pisnih virov, zato je tudi snov diahrono obravnavana po smiselno organiziranih poglavjih: zgodovinsko-prostorski pregled, religija, filozofija in znanost, literatura in glasba, arhitektura, gospodarstvo, družba ter kot zadnja politika. Ob tem naj povemo še to, da je skoraj vzporedno nastala še ena monografija, posvečena zgolj religiji (*Grundzüge antiker Menschheitsreligion. 1. Jahrhundert v. Chr. bis 5. Jahrhundert, 2000*), ki je bila prav tako stalnica Müller-Karpejevih zanimanj. Prav religiji je namreč kot globoko veren človek posvetil eno svojih zadnjih znanstvenih del (*Religionsarchäologie. Archäologische Beiträge zur Religionsgeschichte, 2009*).

Leta 1979 je postal v Bonnu direktor novoustanovljene Komisije za splošno in primerjalno arheologijo pri Nemškem arheološkem inštitutu. Tudi tu se je pokazal njegov izreden organizacijski talent. Ne le pri konceptualni zasnovi raziskovalnih strategij, ampak tudi pri organizaciji znanstvenega dela. Zagnal je vrsto projektov v južni Ameriki, zahodni Afriki ter južni in vzhodni Aziji. Evrazijske stepe so mu vedno predstavljale osrednji zgodovinski prostor raziskovalnega zanimanja. Pomembno je tudi to, da je pod okriljem Komisije zasnoval več zbirk, v katerih so lahko rezultate svojih raziskovanj predstavili in še predstavljajo znanstveniki s celega sveta.

Hermann Müller-Karpe je dosledno svojemu prepričanju prehodil zelo samosvojo znanstveno pot, vendar pa je bil hkrati vedno odprt za ideje drugih. Njegova dela so dobila nesporen ugled in spoštovanje. To dokazujejo članstva in priznanja številnih uglednih institucij in združenj. Tudi Slovenske akademije znanosti in umetnosti, ki ga je leta 1993 izvolila za zunanjega dopisnega člana. Ob podelitvi listine je prišel s soprogo v Ljublja-

no in takrat sem se z njim prvič osebno srečal. Ob obisku v inštitutu sem lahko dojel vso širino njegovega intelekta. V pogovoru, pri katerem sta sodelovala tudi profesorja Jože Kastelic in Stane Gabrovec, se je dotikal tem iz religije, likovne umetnosti, literature in filozofije. Morda je bilo še najmanj govora o prazgodovinski arheologiji, čeprav se tudi tej problematiki nismo popolnoma izognili. Nepozaben je bil tudi izlet po Dolenjski, kjer sem mu razkazal železnodobna središča na Magdalenski gori, v Stični in na Velikem Vinjem vrhu. Pri cerkvi sv. Janeza ga je ob zahajajočem soncu fasciniral pogled proti Brežiškim vratom in naprej proti vzhodu. V daljavi se je v ugašajoči poletni pregreviski slutila Panonska ravnina in tam nekje daleč zadaj so ležale evrazijske stepe.

Izlet mu je ostal v prijetnem spominu, saj ga je ob kasnejših srečanjih in v korespondenci vedno znova omenjal. Tudi v pismu, v katerem mi je poslal kratek članek o britvi, ki je bila najdena nekje na Dolenjskem in je danes izgubljena, sam pa jo je leta 1943 narisal, ko je obiskal kamniškega živinozdravnika in zbiratelja starin Josipa Nikolaja Sadnikarja. Prosil me je, da bi članek objavili v Arheološkem vestniku. Z veseljem sem ustregel njegovi želji in tekst prevedel v slovenski jezik. Po izidu se mi je v pismu znova zahvalil za pomoč, hkrati pa nekoliko resignirano zapisal: "*To bo moja zadnja strokovno-znanstvena publikacija, natanko 66 let po moji prvi strokovni objavi, v kateri sem prav tako predstavil žarnogrobiščno britev, ki je bila najdena v Hanauu, kraju mojega rojstva.*"

Le malo krajši je časovni lok, ki se pne med njegovim zadnjim in prvim prispevkom v Arheološkem vestniku (*Zum Beginn der Kahnfibel mit profiliertem Fuss, AV 4, 1953*). Vmes pa so sinteze o svetovni prazgodovinski arheologiji, ki jih je napisal človek izredne erudicije in za katere lahko rečemo, da so postale trajni temelj arheološke znanosti.

Janez DULAR